

Vědecká centra: podaří se je udržet?

Česká republika nevyčerpá podle odhadů z evropských fondů za období 2007-2013 až 30 miliard z celkových 700 miliard korun. Je ale možné, že podobnou částku bude muset vrátit do Bruselu v případě, že se nepodaří zajistit takzvané udržitelnost projektů. Nejvíce ohroženy jsou velké výzkumné investice.

ALENA ADÁMKOVÁ

PRAHA Operační program Věda a výzkum pro inovace byl v minulém programovém období jedním z největších, celkem měl k dispozici 43 miliard korun. Za evropské peníze vzniklo 48 specializovaných vědeckých center, z toho osm velkých, takzvaných evropských center excellence.

Největšími příjemci peněz v tomto programu byly Fyzikální ústav Akademie věd (centrum laserového výzkumu ELI) a Masarykova univerzita (Středoevropský technologický institut – CEITEC), shodně po čtyřech miliardách. Dále Ústav molekulární genetiky AV ČR, respektive jeho biotechnologické a biomedicínské centrum BIOCEV za 1,5 miliardy korun, Fakultní nemocnice u sv. Anny v Brně, kde vzniklo mezinárodní centrum klinického výzkumu ICRC v hodnotě miliardové nebo vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava a její centrum excellence IT4Innovations rovněž za miliardu.

Nad velkými výzkumnými centry v České republice se ale nyní vznášá otázka dalšího financování. Co bude, až skončí přísun evropských peněz?

V případě, že projekt zkrachuje, je nutné dotaci vrátit. Desítky miliard by se pak Evropské unii vyplácely ze státní kasy.

Dnem proplacení poslední žádosti o platbu starost o projekt rozhodně nekončí, ba naopak. Nyní je třeba udržovat výsledky projektu funkční i bez přidělené dotace. V případě, že projekt zkrachuje, je přitom nutné dotaci vrátit. A desítky miliard by se Evropské unii vyplácely ze státní kasy.

„Standardně legislativa EU počítá s pětiletou udržitelností, u projektů malých a středních podniků to mohou být jen tři roky. Během těch pěti let budou probíhat kontroly. Pokud nastanou problémy, může být dotace krácena, v nehoršivém případě hrozí její odnětí.“ vysvětluje náměstkyň evropské ministryně pro místní rozvoj Olga Letáčková.

V praxi to znamená, že pokud se příjemce například zavázal, že v rámci projektu bude zaměstnávat pět nových osob, musí tato pracovní místa zůstat plně obsazena i po dobu udržitelnosti projektu. Při nákupu výrobních strojů se zase musí počítat s jejich údržbou pro zajištění plného výkonu.

Pomůže národní program

Spolu s končícími strukturálními fondy EU se musela vědecká centra a univerzity rozloučit i s možností provozního financování velkých projektů z evropských peněz. Třeba pro zmíněný CEITEC jde o výpadek poloviny rozpočtu. „Dotace z navazujícího Národního programu udržitelnosti před-

Laser ELI, Dolní Břežany

BIOCEV, Brno

CEITEC, Brno

stavuje zhruba čtvrtinu celkového rozpočtu, zbytek musíme obstarat vlastními úsilím.“ potvrdil ředitel centra Jiří Nantl.

Pracovníky Mezinárodního centra klinického výzkumu, takzvaného ICRC, které spadá pod Fakultní nemocnici u sv. Anny v Brně, čeká například propouštění a slučování vědeckých týmů, informoval jeho ředitel Martin Pavlík. „Nachází pro nás období udržitelnosti a nejsme schopni zajistit, aby dál fungovaly všechny útvary. Chceme si nechat jen nejproduktivnější týmy a ostatní útvary zkrátit. Jsme limitováni rozpočtem.“ shrnul Pavlík.

Výpadek evropských peněz má pomoci pokrýt Národní program udržitelnosti. Například ICRC dostane od ministerstva školství přes miliardu.

Fakt, že Špičková pracoviště za miliardy korun čeká tvrdý boj, přiznává i Pavel Bělobrádek (KDU-ČSL), místopředseda vlády pro vědu, výzkum a inovace: „Centra budou muset vykazovat

skutečně vynikající výsledky a také si dokázat sehnat prostředky ze smluvního výzkumu.“

Státní výdaje na vědu, výzkum a inovace by se měly letos zvýšit na 28,6 miliardy korun. Oproti loňskému roku to znamená nárůst o 1,7 miliardy a ve střednědobém výhledu se částka zvýší o další 2,1 miliardy. Půjde o historicky nejvyšší rozpočet na vědu.

Většina z těchto peněz půjde na rozvoj výzkumných organizací. Dalších 500 milionů bude vyčleněno na podporu aplikovaného výzkumu a udržitelnost nových vědecko-výzkumných center. Ani to však nemusí stačit.

Neopakovatelný potenciál

Podle vyjádření šéfa Akademie věd ČR Jiřího Drahoše na prosincovém sněmu by velké infrastruktury letos potřebovaly 1,8 miliardy korun, přičemž plán je o 500 milionů nižší a v roce 2017 má být deficit ještě vyšší.

Podle odhadů NKÚ bude na další provoz vědeckých center

nutné v příštích pěti letech vynaložit ze státního rozpočtu dalších 24,4 miliardy korun.

„Velké projekty se začaly připravovat kolem roku 2008, kdy tehdejší Topolánková vláda předpokládala v rozpočtu každoroční dvoumiliardový nárůst prostředků na vědu a výzkum a inovace.“ uvedl Drahoš pro LN.

Kdyby to tak podle něj zůstalo, byl by dnes rozpočet na vědu a výzkum kolem 40 miliard korun ročně. „V takovém případě by nebylo třeba udržitelnost řešit. Ve skutečnosti je to kolem 28 miliard korun. Přesto si myslím, že ty projekty udržitelné jsou anebo by mohly být a představují pro nás velké a neopakovatelný potenciál rozvoje.“ doplnil.

Ministerstvo školství vypalovalo národní programy na podporu udržitelnosti vědeckých center. U projektů vyžadujících padesátiprocentní spolufinancování, centra musejí dále prokázat, že mají rozvojové aktivity. „Už když se projekty velkých center schvalovaly

Největší nová vědecká centra budovaná za peníze z operačního programu Výzkum a vývoj pro inovace

ELI, Brno

IT4 Innovations, Ostrava

v Bruselu, musela se Česká republika zavázat, že bude udržitelnost financovat, protože nejde o komerční projekty, zejména v případě těch osmi velkých center. Když jsme vyjednávali s EU, byl tam příslib, z čeho se budou centra financovat – z grantů, ze smluvního výzkumu, z národních zdrojů.“ vysvětlil náměstkyň ministryně školství, mládeže a tělovýchovy Robert Plaga.

Konkrétní recepty na udržitelnost vědeckých center má Rut Bizková, předsedkyně Technologické agentury ČR. „První věc, která se musí udělat, je dojednat s Evropskou komisí, jak se rozumně získaným prostředkům mimo státní rozpočet, zda nejde o nedovolenu veřejnou podporu.“ říká.

Evropské nařízení k veřejné pomoci uvádí, že výzkumná centra nemohou mít více smluvního výzkumu než 20 procent kapacit. Ale jak to interpretovat? „Evropský předpis říká 20 procent využití kapacity, v ČR se to interpretuje jako 20 procent získaných pro-

středků. To je ale naprosto rozdílná interpretace. V ČR se tomu rozumí tak, že stát musí dát 80 procent prostředků, ale 20 procent kapacity lze využít efektivněji, získat více peněz než 20 procent.“ uvedla Bizková pro LN.

Dále je podle ní nutné řešit, jaké programy má Česká republika na podporu toho, aby se pracovníci z center dostali do mezinárodní spolupráce. „Program je zatím minimální, příležitosti mezinárodní spolupráce jsou zanedbatelné. My sice přidáváme peníze do rozpočtu na výzkum, ale ne na správné položky. Měli bychom přidat peníze na mezinárodní spolupráci.“ pokračuje Bizková.

„Za třetí je třeba do center dostat více mladých lidí, ale nikoli přetěžovat je dosavadními výzkumnými center.“ Potřebujeme 4000 vědců. Musíme je získat ze zahraničí, vytvořit neinvestiční pobídky a usnadnit jejich příchod – nechat je půl roku či rok čekat na pracovní povolení, povolení k pobytu apod. To musí být promyšlená státní politika.“ vypočítává Bizková.

Více soukromých peněz

Centra musejí podle ní plnit i jiná kritéria než se jen udržet – například být schopná vysoutěžit prostředky v národních programech. „Je ale nutné ty národní programy mít. Nyní se na národní grantové programy dává minimum peněz, nevyhlašují se, peníze se přesunují na udržitelnost nových výzkumných center.“ tvrdí Bizková a dodává, že je nutné také novelizovat zákon o podpoře výzkumu.

Nyní je ve sňemově poslanecský návrh, který rozšiřuje technickou novotu, předkládanou vládou. „Novela by měla zpružnit fungování systému a dala možnost využít více peněz ze soukromého sektoru.“ uvedla Bizková s tím, že centra excellence zatím nemají IČO, jsou to projekty zakladatelských organizací. „Peníze se dávají z různých míst zakladatelským organizacím, je v tom velký nepořádek.“ dodala.

Pokud se jmenované změny uskuteční, jsou centra podle Bizkové mimořádnou možností vědeckého rozvoje, protože disponují špičkovými přístroji a mnoho zahraničních vědců projevuje zájem tu pracovat. „U vybavení je ale potřebné využít teď, ne až za pět let, to už bude zastaralé.“ uzavřela Bizková.

Autorka je spolupracovnice LN

Promrhané stamiliony

Ne všechny evropské prostředky byly vynaloženy účelně a některé podpořené projekty mají problémy už nyní. Nejvyšší kontrolní úřad počátkem týdne uvedl, že čtvrtině z 56 projektů v oblasti vzdělávání a vědy, na něž se zaměřil, hrozí vrácení části nebo celé dotace z fondů EU. Důvodem je porušení pravidel, která musí příjemce dodržovat, nejčastěji přitom po dokončení projektu. Pár příkladů za všechny:

VÚK Panenských Břežany

V letech 2011 až 2013 získal Výzkumný ústav kovů (VÚK) téměř devět miliard korun z operačního programu Průmysl a podnikání pro inovace (OPPII) a z operačního programu Zaměstnanost a lidské zdroje na Inovační technologické centrum. Pokud se ale přijedete podívat na místo samé, do areálu v Panenských Břežanech, uvidíte jen zchátralé a rozpadající se budovy, které už dlouho žádnou investici neviděly. Ostatně, od 29. září 2015 je firma v likvidaci, takže v areálu funguje jen ostraha.

Přesto tato firma požádala o další stamiliony z OP Věda

a výzkum pro inovace, a to na projekt CEVYNEK – Centrum výzkumu neželezných kovů. Jen stavební část měla stát téměř 85 milionů korun. Na poslední chvíli však byla žádost o dotaci zamítnuta.

Ministerstvo školství k tomu uvádí: „Žádost k projektu CEVYNEK byla vcelku pozitivně oceňována a následně byla zařazena do takzvaného „zásobníku“ – mezi projekty, které byly vyhodnoceny jako kvalitní, nicméně nedosáhly bodové hranice pro postup do další fáze.“

I když se „zásobník“ výzvy později dočkal díky zajištění dostatečných prostředků podpory, žádost k projektu CEVYNEK byla mezitím zamítnuta. Důvodem bylo podle ministerstva nesplnění povinností předložit platné stavební povolení do 31. května 2010. To nabyla právní moci až 8. června 2010.

„To je bohužel překážka zásadní a ze strany poskytovatele ji nelze opominout. Výzva ani ostatní programová dokumentace v tomto případě možnost udělení výjimky ze strany poskytovatele nepřípustí.“ tvrdí ministerstvo, které tento svůj postup

na základě dotazů, připomínek a korespondence ze strany žadatele prověřovalo, ale nezjistilo prý pochybení.

VÚK Panenských Břežany však získal dotace i z národních zdrojů – podle databáze CEDR ministerstva financí to bylo v letech 1999 až 2014 celkem 148 milionů korun. Vzhledem k tomu, že je v likvidaci, bude peníze vracet jen těžko. Podle zdrojů z Technologické agentury ČR celou věc šetří policie.

VTP Milovice

Podobný případ je i Vědecko-technický park (VTP) Milovice, který měl začít fungovat ve druhé půli roku 2014. Jak loni v květnu informovaly Hospodářské noviny, park chtěla vybudovat stejnojmenná společnost, jež v roce 2013 získala 400milionovou dotaci z OPPII. Za firmou stála skupina převážně brněnské podnikatele kolem sdružení EnergoKlastr, které podobný park postavilo u Jihlavy.

Vše navíc zařítavovala spolupráce s pražským ČVUT a jeho profesory, kteří dostali místa ve vedení společnosti. Místo špičkového technolo-

gického parku s laboratořemi se dnes na okraji Milovic kousek od Prahy tyčí torzo hrubě stavby. Právě proto, že termín dokončení nebylo možné stihnout, ministerstvo průmyslu dotaci pozastavilo. Firma už dostala proplacenou první etapu prací přibližně za 28 milionů korun, peníze bude muset vrátit.

Právník Jan Rakušan, hlavní postava milovické investice a bývalý člen managementu EnergoKlastru, naznačuje, že mohl jít o záměr, Vědecko-technické centrum totiž radnice prodala za 23 milionů pozemky o výměře 200 tisíc metrů čtverečních. Parcely, dnes už zastavěné, podle Rakušana po letech získaly na hodnotu – dnes by se přibližně zpeněžit až za 150 milionů. Takže park nebudou, ale výhodné získané pozemky firmě zůstanou.

Dalším příkladem promrhaných peněz z evropských fondů je podle Nejvyššího kontrolního úřadu devět regionálních center na podporu inkluзивního vzdělávání za více než 133 milionů korun, která po ukončení projektu bez náhrady zanikla. Příjemce dotace tím nepůl podnikmu udržitelnosti. ada